

РЕЦЕНЗИЯ

на проф. д. и. н. **ВАЛЕРИ ГРИГОРОВ СТОЯНОВ**
относно кандидатурата на гл.ас. д-р **АЛЕКСЕЙ КИРИЛОВ КАЛЪОНСКИ**,
единствен участник в конкурса за заемане на академичната длъжност
„доцент“ по научното направление 2.2. История и археология (Нова
история), обявен в ДВ, бр. 33 от 11.04.2014 г. от Софийския университет
„Св. Климент Охридски“

Конкурсът по направление 2.2 История и археология (Нова история) е за нуждите на катедра по *Нова и съвременна история* към Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и по обява, публикувана в ДВ, бр. 33 от 11.04.2014 г. Процедурата по обявяването на конкурса и допускането на кандидати за участие в него е изрядна от гледна точка на изискванията на ЗРАС и Правилника за неговото прилагане. Представени са всички необходими документи, включително справки за цитиранията.

Единствен явил се кандидат е д-р АЛЕКСЕЙ КИРИЛОВ КАЛЪОНСКИ, чиято научна биография отговаря напълно на очакванията за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“. Като магистър по история на СУ от 1986 г. той придобива научно-образователната степен „доктор по история“ на същия университет през 2002 г. с дисертация на тема „*Юруците на Балканите под османска власт (XV – началото на XX в.)*“. От 1989 г. г-н КАЛЪОНСКИ е асистент в СУ, през 1993 г. става старши асистент, а от 1997 г. е и главен асистент в катедрата по Нова и съвременна история към ИФ на СУ. През това време е специализирал в ИФ и ЦИЕК на СУ (история на Балканите и Османската империя, история на Русия, Евразия и Източна Европа, историческа демография, османотурски език), в CNRS – EHES, Париж (османистика), а като NEXUS Fellow – и в Центъра за академични изследвания, София. Бил е гост-преподавател в CNRS – EHES, Париж (1995), в Center of Islamic and Middle East Studies, Берген, Норвегия (1996) и в Uludağ Üniversitesi, Бурса, Турция (2009). Това му позволява да ползва английски, немски, руски, турски и османотурски език в научноизследователската си и преподавателска дейност, чиито интереси и тематика на преподаване са свързани главно с балканската и османската история, проблема за миграциите и номадските общества, етнокултурните и малцинствените проблеми, история на Русия, Източна Европа и Евразия.

По така визираната проблематика освен множество студии и статии в специализирани научни издания, както и три монографии, д-р КАЛЪОНСКИ е разработил и успешно е реализирал също няколко учебни курса в

бакалавърската и магистърската програми на различни специалности на ИФ и ФФ на СУ: *История на Русия, Евразия и Източна Европа (X-XVII в., XVIII-XIX в.)*, *Образуване на Руската полиетнична държава (XV-XVIII в.)*, *Русия и Югоизточна Европа (XIII-XVIII в.)*, *Между Изтока и Запада: традиции и модернизация в Руската и Османската империи (XVII – началото на XX в.)*, *Руси и татари (XV-XVII в.)*, *Балканските номади, Евразийските номади: история, общества и култура (X-XV в.)* и *Наследството на малцинствените култури*. Той е взел участие в 12 национални и 34 международни конференции, в 16 семинари за учители, университетски преподаватели, докторанти и студенти, както и в 12 научно-изследователски и образователни проекти от 1991 г. досега. Член е на History Education Committee (HEC) към Joint History Project (JHP) на Солунския Center for Democracy and Reconciliation in South-East Europe (CDRSEE), който през 2013 г. печели награда на Fiedrich Ebert Stiftung за принос в сферата на човешките права; член е на Факултетния съвет на ИФ и Общото събрание на СУ, редактор е на утвърдилото се в историческите среди електронно списание „Анамнеза“. Бил е рецензент към издателските планове на изд. „Отворено общество“ (2005) и сп. „Критика и хуманизъм“ (2011), както и външен експерт-оценител към Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (2010-2011). Участвал е като консултант в документалния филм за каракачаните “*Where the Souls Rest*”, получил награда в Талин, Естония (1999), а монографията му „*Юруците*“ печели награда на American Research Center in Sofia (ARCS) в конкурса за най-добра българска дисертация върху османския период на Балканите, 2002-2012, позволяваща нейното обнародване и на английски. С всичко това КАЛЪОНСКИ се доказва не само като добър университетски преподавател и учен-изследовател, но и като човек, социално ангажиран с промените в страната.

Към момента на конкурса д-р КАЛЪОНСКИ отчита 3 монографии, 25 студии и статии, 7 учебници и учебни помагала и 4 участия като редактор и съставител на справочни материали в други издания. Сред монографиите е и преработеното и допълнено издание на английски език на „*Юруците*“ (2007), която книга под надслов “*Nomads, Farmers and Soldiers: Yürüks in the Ottoman Balkans*” се очаква да излезе в края на тази година. Трудове на д-р КАЛЪОНСКИ са цитирани 32 пъти. В справката за цитиранията, издадена от отдел „Библиотечно-информационно обслужване“ на Университетската библиотека към СУ, са посочени различни приложения, данните от които явно се повтарят. Затова предпочитам да се придържам към четвъртото от тях – „Библиографски цитирания, открити по традиционния метод“, където кандидатът е отбелязал *кой, къде и колко пъти* го е цитирал – общо 32 бр. установени от

него цитирания. Това според мен е най-правилният подход в сферата на хуманитарните и социалните науки, където задължително трябва да се посочва и броят на цитиранията на даден автор в конкретната публикация, а не – изхождайки само от нея – те да се свеждат до „1 цитат“, какъвто опит за въвеждане на подобна порочна практика се наблюдава в БАН. Гл.ас. д-р КАЛЪОНСКИ е бил акуратен при посочване на забелязаните от него цитирания. Бих му препоръчал занаят да се опитва да регистрира и *какво* негово произведение с коя си страница е било всъщност цитирано.

В конкурса за „доцент“ д-р Ал. КАЛЪОНСКИ участва с 2 монографии, 1 сборник, 15 студии и статии и 2 учебни помагала. Основната му книга е „*Юруците*“, С.: Просвета, 2007, 472 с. – разширен и подобрен вариант на докторската дисертация на кандидата, осъществен под научната редакция на Александър Къосев. Това е може би и най-задълбоченото изследване на автора като научен труд, съчетаващ „чисто“ историческите с историко-антропологичните и етнологични подходи при „овладяване“ на изучавания материал. В него трансформациите на първоначално номадската племенна тюркоезична мюсюлманска общност на юруците се проследяват в рамките на един дългосрочен период – от първите налични писмени сведения за нея до началните десетилетия на ХХ в., когато на подвижното пастирство се слага край, а традиционните му представители на Балканите (*юруци, власи и каракачани*) усядат, вливайки се в местните национални организми. Доколкото в този труд е залегнал текстът от докторската дисертация на кандидата, той не би трябвало да се разглежда в рамките на процедурата за хабилиране. Изкушен съм обаче да препоръчам на автора едно бъдещо разширяване на проблематиката в две възможни посоки – едната като прокарване на паралели към битността на ромските подвижни групи (напр. на т. нар. *калдераши*), които са принудени през 1950-те години да уседнат, но и до днес запазват самочувствието на по-високопоставен елемент сред хетерогенната циганска общност (от тях произлиза елитът на циганските „царе“ и „барони“, те поддържат също т. нар. *мешаре*), а другата посока – като изясняване спецификата на живот сред предхождащите ги номадски общности (например *куманите*), доколкото и при тях фигурира термина за номадска група (*оба*) като приставка към името на нейния предводител (Аепа, Кай-опа, Китан-опа, Куч-еба, Токс-оба, Урус-оба, Ченгер-епа и пр.) в руските летописи.

Втората книга „*Възродителният процес. Мюсюлманските общности и комунистическият режим*“, С.: Сиела, 2008, 212 с. е издание в поредицата „Минало несвършено“ на Института за изследване на близкото минало и Институт „Отворено общество“. Тя е съвместен труд на тандема М. ГРУЕВ и А.КАЛЪОНСКИ – по това време главни асистенти в ИФ на СУ, проявяващи активна гражданска позиция по важни въпроси от българския преход. Това

е и първото всъщност конкретно проучване на „възродителния процес“, в което събитията биват анализирани както през призмата на официалните документи, така и през погледа на преките свидетели – дейни участници или потърпевши. С появата на този труд обществеността у нас получава възможност да се запознае в повече детайли с процесите и протичането на събитията, отнасящи се до силовото приобщаване към „социалистическата нация“ на българските турци и мюсюлмани. И ако за М. ГРУЕВ тази тема не е нова – още в дисертацията си, той проследява съдбата на българите мюсюлмани до 1959 г., за да продължи сега с новата „априлска“ политика, довела към края на 70-те години до приключване на кампанията по смяна имената на помаците (в първата част на труда), то за А. КАЛЪОНСКИ това е една успешна премиера. Неговият ангажимент е реализиран в трите глави от втората част на монографията, показващи как „пълзящото“ прехвърляне на мерките по отношение на помаците и върху турското население води до подновено поставяне на проблема с имената този път пред самата турска общност – с прилагане на изпробвани вече похвати, но в по-концентриран вид. Самата кампания по смяната на имената е отразена във втората глава, докато в третата глава авторът се спира на „майските събития“ и „голямата екскурзия“ от 1989 г., белязали краха на политиката по насилствената асимилация. Можем да се съгласим с формулираното накрая заключение за наследството на „възродителния процес“, който „замразява тенденциите към постепенна и естествена интеграция“ на отделните малцинствени общности, а с проявеното насилие „катализира формирането на устойчиви граници между групите, както и между тях и държавата“ – едни негативи, които „продължават да тегнат върху днешния консенсус за изграждане и развитие на нова гражданска нация“ (с. 195). Със своето изследване като част от тематиката на труда д-р КАЛЪОНСКИ очертава цялостната историко-антропологична рамка на проявата на последната фаза от „възродителния процес“. При това информацията е поднесена в характерния за автора лек и четивен стил дори където тя е „подплатена“ с изворови податки. Едва ли има какво много да се добави, освен дребни допълнителни детайли, като това, че предвижданото поощряване на българо-турските бракове (с. 130) съвпада по време с политиката на стимулиране и на българо-циганските смешения, или да се съжалява, че няма по-разгърнати разсъждения за „диалектичката връзка“ между турската съпротива и „перфидната игра на ДС“ (с. 179). А приведената извадка от спомена на И. Север за видяното на Одриската гара, цялата облепена с бележки – послания до пристигащите родственици за местопребиваването на техните близки (с. 188) впечатлява със силата на своя трагизъм. Историята добива собствена плът когато бъде представена през призмата на единичното човешко битие. И тъкмо това е успял да постигне А. КАЛЪОНСКИ, дискутирайки темата за „възродителния процес“.

Сборникът с избрани произведения на д-р КАЛЪОНСКИ „*Communities, Identities and Migrations in Southeast Europe*“, издаден през 2014 г. в серията с електронни книги на “Anamnesis”, съдържа негови статии, обнародвани през 1993-2011 г. в разни книги и списания. Това са отделни “case studies” с различни подходи към феномена номадство и пасторализъм, етническите предмодерни и модерни групови идентичности, държавната политика към малцинствата и пр. Първият материал “*The Pomak Dilemma*”, публикуван в Париж през 1993 г., представлява общ очерк за същността и развитието на българите мюсюлмани в различните исторически периоди – от времето на Османската империя, през отделните етапи на българската национална държава до ситуацията с помаците след 1989 г. Статията не предлага нищо ново, но е с информативна стойност за небългарския читател. Следващият текст, “*Ethnicity and Migration. The Bulgaria Case, 1830-1915*” е обнародван в сборника на Марко Дого и Гуидо Францинети “*Disrupting and Reshaping. Early Stages of Nation-Building in the Balkans*” (Ravenna, 2002). Съвместното изследване на А. Калъонски и В. Колев върху “*Refugees in Bulgaria between the two World Wars: Problems of Interpretation*” е английски вариант на излезлия през 2004 г. в Солун текст на гръцки. За естеството на четвъртата публикация (“*Transhumance and Nomadism in the Mediterranean: the Case of Southeastern Europe, 15th – 20th c.*”) не мога да съдя, доколкото тя липсва в предоставените ми материали, но от авторската справка за приносите на трудовете на кандидата става ясно, че това е съкратена версия на глава от неиздаден колективен сборник. Петият принос “*How to be Karakachan in Bulgaria*”, публикуван през 2007 г. от Центъра за академични изследвания в София, представлява една добре структурирана и реализирана студия за каракачаните – за тяхната същност, произход и социални промени. Накрая статията за “*Official History and Local Interpretation*” е английски превод на обнародван в 2011 г. текст като резултат от проведено под ръководството на Е. Иванова (НБУ) теренно проучване.

И шестте материала имат своето място сред съответните тематични групи от студии и статии на д-р А. КАЛЪОНСКИ. Те са изведени от общия план само, защото и авторът ги е обособил в отделен сборник. Като цяло неговите произведения са концентрирани върху проблеми на балканските номади – общо за номадизма (№№ 3 и 25), за миграциите, вкл. бежанците от гръцка Македония в България (№№ 16 и 17), за образа на „другия“ (№ 21), за юруците (№№ 4 и 6), за каракачаните (№№ 8, 9, 10, 18, 19, 20) и др. Особено интересен е неговият „*Каракачански етюд*“ (№ 8), обнародван през 1998 в „Демократически преглед“, а година по-късно и в съставения от И. Еленков и издаден от Фондация „Отворено общество“ сборник „Нова публичност. Българските дебати 1998“. Това е един изключително наситен с информация очерк, обхващащ почти всички възможни аспекти на темата за каракачаните и написан на такъв поетичен език и четивен стил, който

доставя истинска интелектуална и естетическа наслада. Но и останалите материали в тази тематична група също заслужават своя прочит. Другото смислово звено образува темата за малцинствата (№№ 14, 22) и тази за етническото и религиозно съжителство в страната (№№ 2, 13). Текстът за „Етническите и религиозни мнозинства и малцинства“ (№ 22), например, като част от „Наръчника за учители“ при работа в интеркултурна среда предлага много добър преглед на тезите за същността на понятията „етнос“ и „етничност“, бивайки един изключително полезен материал особено с приложенията в табличен и текстови формат. В „Авторската справка“ той е представен като продукт на българо-турско начинание за интеркултурен диалог и образование (2009), но в предоставените за конкурса материали той е отнесен по-скоро към проект на МОМН (2013). Близо до тази група стоят още две публикации – за локалните интерпретации на официалната история (№ 23) и за расизма и дискриминацията в постмодерния свят (№ 24). Първата – като анализ на резултати от теренно проучване за топосите на историческата памет сред българите и отделни малцинствени групи и с опит за обяснение на открояващите се специфики и различия, а втората – като част от проекта на МОМН в „Наръчника за обучители“ и предлагаща чудесна справка за това що е расизъм, как той се развива в европейската мисъл, кои са най-видните му теоретични представители и научни школи.

Всъщност, немалка част от работите на д-р Калъонски са свързани с преподаването на история в интеркултурна среда и с анализа на текстовия материал в учебниците по история – български и македонски (например при №№ 7, 11, 12, 15, както и някои от посочените вече публикации). Тази му ангажираност с повишаване на качеството на образованието по история в средния курс представлява допълнителен плюс на неговата кандидатура.

Като отчитам всичко гореизложено не мога да не отбележа общото си впечатление, че при д-р КАЛЪОНСКИ са налице всички професионални и личностни предпоставки за заемане на по-висока академична длъжност. След запознаване с представените в конкурса материали и осмисляне на значимостта на съдържащите се в тях научни и приложни приноси, с пълна убеденост гласувам „ЗА“ и препоръчвам и на Научното жури да даде своя положителен вот за избирането на гл.ас. д-р АЛЕКСЕЙ КИРИЛОВ КАЛЪОНСКИ на академичната длъжност „доцент“ по научното направление 2.2. История и археология (Нова история).

София,
06 август 2014 г.

Рецензент:
(Проф. д.и.н. Валери Стоянов)